

Анна Сморжевська

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

РОЛЬ СПІВРОБІТНИЦТВА ПО ЛІНІЇ ПІВДЕНЬ-ПІВДЕНЬ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ІНДОНЕЗІЇ

Anna Smorzhevskaya

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE ROLE OF SOUTH-SOUTH COOPERATION IN INDONESIA'S FOREIGN POLICY

The article examines Indonesia's participation in the multilateral format of cooperation between countries in Asia and Africa in the context of its foreign policy in general and economic diplomacy in particular. The priority areas for the revival and further development of the Asia-Africa Partnership, launched by the Bandung Conference of 1955, the prospects and mechanisms for the formation of the Global South as well as the role of Indonesia in this process are highlighted. The author argues that this vector is one of the priorities of Indonesia's diplomacy in the international arena, since it meets its claims to the status of influential player. In addition to discussing the economic aspects of Jakarta's cooperation with developing countries, the possibility of forming an informal coalition of these states to defend their interests as well as its consequences for Indonesia are analyzed.

Keywords: Indonesia's foreign policy, South-South cooperation, Asia-Africa partnership, Bandung conference, development assistance, coalition of developing countries.

Посилення Індонезією своєї економічної дипломатії і дипломатії у сфері розвитку зумовлена останніми тенденціями у сфері міжнародних відносин, серед яких: перетворення економічної дипломатії на важливу складову зовнішньої політики держави; переміщення економічної активності в Азійсько-Тихоокеанський регіон; зростання ролі глобального Півдня як одного з найважливіших гравців у забезпеченні глобального економічного відновлення. У зв'язку з цим мета даної статті полягає у дослідженні ролі співробітництва Південь-Південь у зовнішній політиці Індонезії та значення оновленого Азійсько-африканського партнерства з точки зору зміцнення міжнародного іміджу Джакарти та посилення її позицій як впливового політичного гравця.

Слід зазначити, що Індонезія має довгу історію відносин з іншими країнами, що розвиваються, в першу чергу як приймаюча сторона Азійсько-Африканської конференції в 1955 р. у Бандунзі, яка започаткувала співробітництво між країнами-учасницями у зв'язку з необхідністю постколоніального розвитку. Конференція Руху неприєднання в 1961 р. стала відправною точкою формування принципів солідарності і співпраці як основи взаємодії по лінії Південь-Південь, що розглядається як вірний шлях для вирішення спільних питань, з якими стикаються країни, що розвиваються, шляхом передачі досвіду з розвитку та відповідних вмінь. Принципи співробітництва Південь-Південь були сформульовані в ході щорічної зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів G-77 і Китаю в 2009 р., а у 2010 р. було видано Боготську заяву, яка сформулювала план співпраці та важливість політики, а також інституційний потенціал даного формату взаємодії держав¹.

Співпраця Південь-Південь стала одним з пріоритетів зовнішньої політики Індонезії після закінчення епохи Сухарто. Дінар Сінурат, заступник директора департаменту технічного співробітництва Міністерства закордонних справ Індонезії, зазначав, що з 1998 року Індонезія

¹ Muhibat, S., Sukma, R. (2014). Study on Policy Implementation and Funding Partnership Strategy of South-South and Triangular Cooperation. *Centre for Strategic and International Studies*.

була залучена до програм технічного співробітництва разом з іншими країнами, що розвиваються: «Ми знаємо, що отримуємо значну допомогу від інших країн, тому важливо продовжувати розвивати двостороннє та регіональне співробітництво». Індонезія також активно бере участь в тристоронньому співробітництві, зокрема, з Японією для забезпечення співпраці у низці країн Азії і Африки. Останнім часом Індонезія та Бразилія налагодили тісні зв'язки і готові поділитися своїм досвідом з іншими країнами Півдня через Міністерство закордонних справ Індонезії. Індонезія також була підтримана багатосторонніми організаціями, такими, як ОЕСР і ЕСКАТО ООН. Вважається, що найбільш характерним напрямком співпраці для Джакарти є навчання і нарощування потенціалу у сфері сільського господарства і розвитку сільських районів, а також проекти з охорони здоров'я, мікрофінансування та інформаційно-комунікаційних технологій¹.

В даний час міжвідомча група завершує розробку комплексної стратегії співробітництва Індонезії по лінії Південь-Південь до 2025 року. Країни-донори (партнери Індонезії з розвитку) мають можливість допомогти сформуванню майбутніх напрямків надання Індонезією іноземної допомоги. Для того, щоб працювати ефективно, вважається, що вони повинні взаємодіяти з Індонезією на рівних умовах у сферах, що представляють взаємний інтерес, таких, як надання допомоги в регіоні країнам на зразок М'янми. Недавнім прикладом бажання Індонезії відігравати активнішу лідерську роль у співробітництві по лінії Південь-Південь і тристоронньому співробітництві стало прийняття в липні 2012 р. форуму високого рівня з питань обміну знаннями за участі понад 300 політиків і фахівців-практиків з 46 країн. Для підтвердження своєї прихильності даному формату співробітництва Індонезія також погодилася внести 1,5 млн дол. цільовому фонду по лінії Південь-Південь, що діє під егідою Інституту Світового банку².

Роль Індонезії у співробітництві Південь-Південь і тристоронньому співробітництві стає все більш важливою, про що свідчить те, що країна є:

1) співголовою (з Колумбією) цільової групи зі співробітництва Південь-Південь, яка фокусується на документуванні, аналізі і обговоренні практики співробітництва та його пов'язаності з порядком денним підвищення ефективності допомоги.

2) членом-засновником (з Брунеєм) Центру Південь-Південь з технічної співпраці Руху неприєднання, що базується в Джакарті.

3) одним з восьми підписантів підсумкового протоколу Сан-Паульського раунду Глобальної системи торговельних преференцій в рамках ЮНКТАД у грудні 2010 р., який вважається історичним досягненням економічного співробітництва та інтеграції країн, що розвиваються.

4) співголовою і засновником (з ПАР) Нового афро-азійського стратегічного партнерства, яке покликане активізувати співпрацю між країнами Африки та Азії³.

Власне, на останньому пункті хотілось би зупинитись детальніше. 22-23 квітня 2005 р. в Джакарті пройшов Азійсько-Африканський саміт під гаслом «Відродження духу Бандунгу: робота над створенням нового азійсько-африканського стратегічного партнерства», якому слідувало святкування 50-ої річниці Бандунгу. Організаторами та спонсорами даної події стали Індонезія спільно з Південно-Африканською Республікою, а запрошеними були 106 країн, включаючи деякі позаблокові країни Латинської Америки. Підготовка до саміту розпочалась з проведення зустрічей азійсько-африканських субрегіональних організацій спочатку в Бандунзі у липні 2003 р., а потім у Дурбані у серпні 2004 р.⁴.

Для Індонезії ця подія стала важливою, оскільки дозволила оновити її зовнішню політику після періоду нерішучості та внутрішніх проблем, пов'язаних з процесом демократичних перетворень в країні після падіння режиму Сухарто і фінансової кризи 1997 р. Досягнення Індонезії

¹ South-South and Triangular Cooperation in Indonesia. *UNDP Indonesia. Brief*. <[http://www.id.undp.org/content/dam/indonesia/2015/brief/SSC-briefUNDP format.pdf](http://www.id.undp.org/content/dam/indonesia/2015/brief/SSC-briefUNDP%20format.pdf)>

² Shimoda, Y., Nakazawa, S. (2012). Flexible Cooperation for Indonesia's Multi-dimensional Challenges for South-South Cooperation under a Shared Vision. In Hiroshi Kato (Ed.), *Scaling Up South-South and Triangular Cooperation*. Tokyo: JICA-RI.

³ McAslan, F. E. (2012, January 20). Helpdesk Research Report: Indonesian and Philippine engagement in South-South and Triangular Cooperation. *Governance and Social Development Resource Centre*.

⁴ Anwar, D.F. (2008). *Indonesia and the Bandung Conference: Then and Now*. In See Seng Tan and Amitav Acharya (Eds.), *Bandung revisited: the legacy of the 1955 Asian-African Conference for international order*, 180-198.

як засновника Бандунзької конференції, яка стала попередницею Руху неприєднання, та утвердження її принципів, вважається найкращим проявом «вільної та незалежної» зовнішньополітичної доктрини». Роль Джакарти як головного представника держав Азії та Африки на глобальній арені стала невід'ємною частиною її національної ідентичності і забезпечило відповідними рамками її зовнішньополітичний курс. 50-а річниця Бандунзької конференції надала Індонезії можливість проводити активнішу зовнішню політику, оскільки стала першою важливою міжнародною подією, організованою країною¹.

Саміт 2005 р. був покликаний сприяти налагодженню більш конкретної співпраці між державами Азії та Африки. Обидва континенти створили низку регіональних організацій, які взяли на себе встановлення відносин між країнами та організаціями в інших частинах світу. Обмеженість таких зв'язків між двома регіонами зумовила скликання другого Азійсько-Африканського саміту для того, аби учасники, які становлять більшість в ООН, змогли скористатись перевагами глибшої економічної та політичної співпраці.

Відновлення духу Бандунгу з наголосом на сприянні миру та повазі різноманітності збігло у часі з занепадом багатосторонніх процесів в рамках ООН. Друга Азійсько-Африканська конференція знову наголосила на десяти принципах Бандунгу та Статуті ООН як основоположних принципах для вирішення міжнародних конфліктів. У «Декларації про нове Азійсько-Африканське стратегічне партнерство», прийнятій по завершенню саміту 24 квітня 2005 р., зазначається: «Ми наголошуємо на важливості багатосторонніх підходів до міжнародних відносин та необхідності для країн строго дотримуватись принципів міжнародного права, особливо Статуту ООН. Оскільки Азія та Африка представляють більшість спільноти націй, ми підтверджуємо необхідність підтримувати та зміцнювати багатосторонність для вирішення глобальних питань, включаючи реформування міжнародних інститутів»².

На відміну від першої Азійсько-Африканської конференції, яка головним чином мала на меті зміцнення солідарності Третього світу, друга конференція наголошувала на потребі практичної співпраці для зближення Азії та Африки в трьох широких сферах: політична солідарність, економічне співробітництво та соціокультурні відносини. Політичне зобов'язання містилось у «Спільній міністерській заяві з приводу Нового Азійсько-Африканського стратегічного партнерства». 60-а ювілейна конференція країн Азії та Африки, яку приймала Індонезія, відобразила як загальні прагнення учасників, так і конкретні сфери політичного, економічного та соціокультурного співробітництва під гаслом «Зміцнення співробітництва по лінії Південь-Південь для просування міжнародного миру та процвітання»³.

В контексті цього хотілось б окреслити значення оновленого партнерства між африканськими та азійськими народами для Індонезії як господаря конференції і те, який вигляд матиме ця співпраця. В загальному вигляді на конференції було висловлено незадоволення існуючим світовим порядком, включно із заклик до багатосторонніх інститутів бути більш інклюзивним, а також зроблено окрему декларацію з приводу палестинського питання. Однак головною метою «Декларації про активізацію нового азійсько-африканського партнерства (НААСП)», започаткованого у 2005 р., стало зобов'язання зробити його сильнішим, відкритішим та стійкішим. Під відкритістю малось на увазі заохочення розвинених країн-партнерів та інших суб'єктів поза межами країн Півдня і особливо наголошувалось на тому, що співробітництво Південь-Південь доповнює, а не замінює співпрацю Північ-Південь з розвитку⁴.

Щодо конкретних галузей співпраці, то Декларація робить наголос на тому, що держави-учасники зобов'язались втілювати в життя амбітні цілі та практичні ініціативи, і закликає міністерства та офіційних осіб вжити необхідних заходів у 8 сферах, які були запропоновані

¹ Yudhoyono, S. B. (2012, November 2). Indonesia's Role as Regional and Global Actor. <<https://www.wiltonpark.org.uk/president-yudhoyonos-speech-at-our-annual-address/>>

² Declaration on the New Asian-African Strategic Partnership (2005). <http://www.bandungspirit.org/IMG/pdf/naas_pcomplete-bandung_of_states_2005.pdf>

³ Declaration on Reinvigorating the New Asian-African Strategic Partnership (2015). <<http://www.kemlu.go.id/Documents/KAA2015/Declaration%20on%20Reinvigorating%20NAASP%20-%20FINAL.pdf>>

⁴ Parameswaran, P. (2015, April 24). Did Indonesia Revive the Asia-Africa Strategic Partnership? *The Diplomat*. <<http://thediplomat.com/2015/04/did-indonesia-revive-the-asia-africa-strategic-partnership/>>

на попередній зустрічі старших посадових осіб у Джакарті в 2009 р., а саме: боротьба з тероризмом, боротьба з транснаціональною організованою злочинністю, продовольча безпека, енергетична безпека, розвиток малих та середніх підприємств, туризм, Азійсько-африканська університетська мережа розвитку, гендерна рівність та розширення прав і можливостей жінок¹.

Співробітництво в інших сферах включило кліматичні зміни, розвиток інфраструктури, демократію та ефективне урядування, а також співпрацю миротворчих центрів, зважаючи на той факт, що більш ніж 87% миротворчого персоналу ООН є вихідцями з азійських та африканських країн. Деякі з цих запропонованих сфер несуть на собі очевидний вплив Індонезії, такі як блакитна та морська економіка, що пов'язано з ідеєю Джоко Відодо про глобальну морську вісь та важливістю Індійського океану, яка була проголошена, зокрема, в ході головування Джакарти в Асоціації регіонального співробітництва Індійського океану у 2015-2017 рр.

Також на зустрічі було приділено увагу структуруванню або вдосконаленню загальної архітектури взаємодій між державами. В одному з пунктів Декларації йдеться про те, що країни-учасниці працюватимуть над відновленням нового азійсько-африканського партнерства шляхом «покращення оперативних рамок», а саме завдяки проведенню у наступні декілька років зустрічей на різних рівнях в період між ювілейними Азійсько-африканськими самітами кожні десять років. Представники Індонезії, зі свого боку, вирішили створити Азійсько-африканський центр в країні, який слугуватиме основою для інституційної підтримки НААСП².

Іншим кроком стало проведення Азійського-африканського ділового саміту для зміцнення економічних зв'язків між державами, які протягом 60 років після конференції у Бандунзі перебувають не на найкращому рівні. Як зазначив сам Джоко Відодо у своїй вступній промові на цьому саміті, незважаючи на той факт, що на країни-учасниці сукупно припадає 75% населення світу та 30% світового ВВП, торгівля та інвестиції на даний момент не відображають весь їх потенціал. Віце-президент Південно-Африканської Республіки Сиріл Рамафоса також навів деякі цифри: лише 26% торговельних потоків Азії припадає на Африку і більш, ніж $\frac{3}{4}$ з них складає нафта, газ та метали³.

Варто відзначити, що Індонезія має позитивний імідж серед африканських країн багато в чому завдяки Бандунзькій конференції 1955 року. Даний формат взаємодії, очевидно, буде і надалі серед зовнішньополітичних пріоритетів Індонезії, оскільки відповідає принципу «вільної та активної» зовнішньої політики та прагматичним інтересам Індонезії щодо посилення своєї ваги на регіональному та глобальному рівні в наступні десятиліття. Крім того, відновлення відносин з державами Африки допоможе Джакарті зайняти важливе геостратегічні позиції на африканському континенті та в системі афро-азійських відносин. Посилення торгівлі і надання допомоги країнам Африки на основі «Бандунзької солідарності» може стати частиною зовнішньополітичного курсу Індонезії за президенства Джоко Відодо.

«Дух Бандунгу» об'єднує країн глобального Півдня, а тому може бути корисним при налагодженні ділових зв'язків та інвестуванню в африканські країни. Зважаючи на те, що уряд Індонезії робить кроки для диверсифікації ринків, деякі африканські країни є перспективними джерелами збуту індонезійської пальмової олії, текстилю, взуття, автомобілів та електроніки. Як зазначає посол Індонезії в Сенегалі Нідалія Андраджаті, індонезійська продукція цілком спроможна витримувати конкуренцію з боку товарів інших азійських країн в Африці. Окрім того, завдяки своєму економічному потенціалу та політичній волі Індонезія здатна сприяти розвитку африканського континенту в інших сферах, наприклад, в освітній⁴.

Окрім цього, на наш погляд, важливість просування ідеї співробітництва країн так глобального Півдня в контексті зовнішньої політики Індонезії полягає у створенні міжнародних мереж взаємодії. Зважаючи на критику, яка традиційно лунає на адресу Руху неприєднання за його ідеалістичні переконання, однією з альтернатив прагненню отримати незалежний статус для

¹ Declaration on Reinvigorating the New Asian-African Strategic Partnership (2015). <<http://www.kemlu.go.id/Documents/KAA2015/Declaration%20on%20Reinvigorating%20NAASP%20-%20FINAL.pdf>>

² Declaration on Reinvigorating the New Asian-African Strategic Partnership (2015). <<http://www.kemlu.go.id/Documents/KAA2015/Declaration%20on%20Reinvigorating%20NAASP%20-%20FINAL.pdf>>

³ Parameswaran, P. (2015, April 24). Did Indonesia Revive the Asia-Africa Strategic Partnership? *The Diplomat*. <<http://thediplomat.com/2015/04/did-indonesia-revive-the-asia-africa-strategic-partnership/>>

⁴ Indonesia in Africa: Revitalizing Relations. (2016). *ASC Infosheet 29*. Leiden: African Studies Centre.

палестинців як єдиній недосяжній меті Азійсько-Африканської конференції є не лише посилення співробітництва економічній сфері, а й сприяння створення коаліцій між дружніми країнами, що розвиваються.

Побудова коаліцій корелюється з ідеєю про формування глобального Півдня з декількох причин. По-перше, солідарність серед країн, що розвиваються, більш ймовірно буде сильнішою, якщо її реалізувати в рамках неформальних багатосторонніх форумів. Неформальна коаліція дозволить пристосуватись країнам, які відрізняються своїм національним потенціалом та статусом у міжнародному середовищі, але об'єднані спільною метою та характером зовнішньої політики. Головною метою для Індонезії в даному випадку є захист прагнень країн, що розвиваються, виступаючи від їх імені¹.

По-друге, побудова коаліцій відповідає принципу «вільної та активної зовнішньої політики» Індонезії і, відповідно, тій активній ролі, яку країна може відігравати в міжнародних відносинах. Активність визначається як обов'язок держави відповідно до Конституції 1945 року і є необхідною не лише для забезпечення національних інтересів, а й для участі у встановленні світового порядку на основі довгострокового миру та соціальної справедливості. Це повністю узгоджується з типовою дипломатією середньої держави, де роль «відповідального міжнародного громадянина» є іншим виміром національного інтересу². Як пояснив Герберт Фейз у своїй праці, Бандунзька конференція відображає зовнішньополітичну активність Індонезії, а тому міжнародні мережі, утворені шляхом створення коаліцій країнами Півдня, є логічним наслідком принципу «вільної та незалежної політики» як практичного втілення «духу Бандунгу»³.

Тим не менше, приєднання до даної коаліції держав може створити труднощі для Джакарти в процесі вибудовування відносин з великими країнами. Відтак, вбачається доцільним застосовувати стратегію «балансу ідентичності», що дозволить державі використовувати різні ідентичності для управління своїми зовнішніми зносинами. Що стосується Індонезії, то країна має різні національні та рольові ідентичності, зокрема, індонезійці сприймають себе одночасно як найбільшу мусульманську країну і третю за величиною демократію. Крім того, Індонезія також має декілька рольових ідентичностей, такі як нормотворець, творець консенсусу, миротворець, мостобудівник і голос світу, що розвивається⁴. Відтак, Джакарта може вдало використовувати цей фактор для проведення своєї зовнішньої політики в середовищі конфліктуючих інтересів великих держав, аби не ставити під загрозу свої національні інтереси.

Підсумовуючи все вище зазначене, слід відзначити, що політика Індонезії щодо співробітництва по лінії Південь-Південь може бути прагматичним способом для реалізації деяких зі своїх більш широких зовнішньополітичних цілей, таких як просування демократії і демократичного іміджу країни (в тому числі і в мусульманському світі), пом'якшення наслідків стихійних лих громадськими зусиллями і сприяння регіональній інтеграції, миру та стабільності. Індонезія може стати представником країн, що розвиваються, в Групі двадцяти, виступати посередником в діалозі між мусульманським світом і Заходом, а також миробудівником в міжнародних конфліктах. Джакарта також має можливість здійснити внутрішні перетворення, почавши більш критично оцінювати власні досягнення у сфері розвитку, тим самим стимулюючи активізацію зусиль для подолання нерівності та поліпшення якості життя своїх громадян.

References:

1. Muhibat, S., Sukma, R. (2014). Study on Policy Implementation and Funding Partnership Strategy of South-South and Triangular Cooperation. *Centre for Strategic and International Studies*.
2. South-South and Triangular Cooperation in Indonesia. *UNDP Indonesia. Brief*.
<[http://www.id.undp.org/content/dam/indonesia/2015/brief/SSC-briefUNDP format.pdf](http://www.id.undp.org/content/dam/indonesia/2015/brief/SSC-briefUNDP%20format.pdf)>

¹ Rosyidin, M. (2015, April 8-10). Bandung Spirit and Middle Power Diplomacy: The Need for International Networking in Contemporary Indonesia's Foreign Policy. *Bandung Conference and Beyond: Rethinking International Order, Identity, Security, and Justice in A Post-Western World*. Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada.

² Evans, G. (2011, June 29). Middle Power Diplomacy. *Santiago: Chile Pacific Foundation*.

³ Feith, H. (2007). The Decline of Constitutional Democracy in Indonesia. Jakarta: Equinox.

⁴ Sukma, R. (2008, June). Indonesia's Foreign Policy Since Reformasi: Change and Continuity. *CSIS Southeast Asia Bulletin*.

3. Shimoda, Y., Nakazawa S. (2012). Flexible Cooperation for Indonesia's Multi-dimensional Challenges for South-South Cooperation under a Shared Vision. In Hiroshi Kato (Ed.), *Scaling Up South-South and Triangular Cooperation*. Tokyo: JICA-RI.
4. McAslan, F. E. (2012, January 20). Helpdesk Research Report: Indonesian and Philippine engagement in South-South and Triangular Cooperation. *Governance and Social Development Resource Centre*.
5. Anwar, D.F. (2008). *Indonesia and the Bandung Conference: Then and Now*. In See Seng Tan and Amitav Acharya (Eds.), *Bandung revisited: the legacy of the 1955 Asian-African Conference for international order*, 180-198.
6. Parameswaran, P. (2015, April 24). Did Indonesia Revive the Asia-Africa Strategic Partnership? *The Diplomat*. <<http://thediplomat.com/2015/04/did-indonesia-revive-the-asia-africa-strategic-partnership/>>
7. Rosyidin, M. (2015, April 8-10). Bandung Spirit and Middle Power Diplomacy: The Need for International Networking in Contemporary Indonesia's Foreign Policy. *Bandung Conference and Beyond: Rethinking International Order, Identity, Security, and Justice in A Post-Western World*. Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada.
8. Sukma, R. (2008, June). Indonesia's Foreign Policy Since Reformasi: Change and Continuity. *CSIS Southeast Asia Bulletin*.
9. Yudhoyono, S. B. (2012, November 2). Indonesia's Role as Regional and Global Actor. <<https://www.wiltonpark.org.uk/president-yudhoyonos-speech-at-our-annual-address/>>
10. Indonesia in Africa: Revitalizing Relations. (2016). *ASC Infosheet 29*. Leiden: African Studies Centre.
11. Feith H. (2007). *The Decline of Constitutional Democracy in Indonesia*. Jakarta: Equinox.
12. Evans, G. (2011, June 29). Middle Power Diplomacy. *Santiago: Chile Pacific Foundation*.
13. Declaration on the New Asian-African Strategic Partnership (2005). <http://www.bandungspirit.org/IMG/pdf/naaspcomplete-bandung_of_states_2005.pdf>
14. Declaration on Reinvigorating the New Asian-African Strategic Partnership (2015). <<http://www.kemlu.go.id/Documents/KAA2015/Declaration%20on%20Reinvigorating%20NAASP%20-%20FINAL.pdf>>